

A GASZTROLINGVISZTIKAI TÁJKÉP ÉS AZ ETIMOLÓGIAI KUTATÁSOK NÉHÁNY
ÖSSZEFÜGGÉSÉRŐL AZ -S MELLÉKNÉVKÉPZŐVEL ELLÁTOTT MAGYAR
EREDETŰ SZLOVÁK ÉTELNEVEK PÉLDÁJÁN¹

Kivonat

Az újabb magyar kontaktológiai kutatások elsősorban az angol nyelvből átvett főnevekre, illetve azok képzésére fókuszálnak, nem feledkezhetünk meg azonban a magyar nyelv átadó nyelvi szerepéről sem. Jelen tanulmány nyolc olyan *s*-re végződő ételnév (*gulyás, paprikás, krémes, lángos, béles, mákos, rétes, leves*) etimológiai vonatkozásait vizsgálja, amelyek átkerültek a szlovák nyelvbe (*guláš, paprikáš, krémeš, lángoš ~ langoš, bialoš ~ béleš, mákoš, ríteš ~ réteš, leveš*), esetenként pedig távolabbi nyelvekbe is eljutottak, vándorszóvá válva. Közülük több is állandó eleme a szlovákiai nyelvi tájképnek, ami döntő bizonyítéka annak, hogy nem egyszeri átvételekkel, hanem meghonosodott lexémákkal állunk szemben.

Kulcsszavak: gasztrolingvisztikai tájkép, etimológia, magyar–szlovák nyelvi kapcsolatok, szókölcsonzós

1. Nyelvitájkép-kutatás és gasztrolingvisztika

A nyelvitájkép-kutatás az elmúlt évtizedben a határon túli magyar nyelvészet egyik legnépszerűbb kutatási területévé vált (Istók–Lőrincz–Török 2024: 236–7), ami elsősorban azzal magyarázható, hogy a határon túli „magyarság nyelvpolitikai helyzete, nyelvének státusza konfliktusokkal terhelt” (Szoják 2016: 109). A vizuális nyelvhasználat iránti egyre nagyobb érdeklődés a téma tudományterület-konvergáló jellegéből is fakad, a nyelvitájkép-kutatás ugyanis a különböző nyelvészeti ágak, irányzatok – a nyelvpolitika (pl. Csernicskó 2018), a nyelvpedagógia (pl. Biró 2018), a tájszemiotika (Balázs–Pölcz 2015; Kapitány–Kapitány 2015; Balázs 2015), a marketing-nyelvészet (pl. Lőrincz–Istók 2024) stb. – „közös fórumává” vált (nemcsak az elcsatolt országrészekben, hanem az anyaországban is).

¹ A kutatás Tóth Szilárd Tibor a Szegedi Tudományegyetemre és a Károli Gáspár Református Egyetemre elnyert 2023/2024. évi Erasmus vendégtanári ösztöndíja keretében, valamint Istók Béla és Lőrincz Gábor a Kulturális és Innovációs Minisztérium, illetve a Tempus Közalapítvány 2024/2025. évi Fiatal határon túli magyar oktatói ösztöndíjpályázatának támogatásával íródott.

A gasztronómiával kapcsolatos feliratok a települések nyelvitájkép-elemeinek megközelítőleg az 5-10%-át alkotják (vö. Istók–Lőrincz–Tóth 2022: 66; 2023a: 45). A magyar–szlovák határ egy-egy oldalán fekvő Észak- és Dél-Komáromban végzett kvantitatív kutatásaink eredményei szerint éppen a gasztrolingvisztika az a terület, amely a települések nemzetiségi összetételétől függetlenül is a leginkább többnyelvű: „míg egy boltban a [...] nyelvet nem vagy alig beszélő [...] vásárló is le tudja venni a polcra a terméket, vagy rá tud mutatni anélkül, hogy az arról szóló információk az anyanyelvén is fel lennének tüntetve, addig egy vendéglátóipari egységben nagyobb szerep jut a többnyelvűségnek, hiszen a vendégnek át kell látnia a kínálatot, és tudnia kell választani belőle” (Istók–Lőrincz–Tóth 2023a: 58). A fentiek alapján magától értetődő, ha a nyelvek egymásra való hatása a gasztronómia területén is megmutatkozik.

A gasztrolingvisztika mint a gasztronómia és a nyelvészet összefüggéseit vizsgáló határterület tudományos igényű körülhatárolása Robin T. Lakoff nevéhez kapcsolódik (Hu–Ku 2024: 2): az amerikai szociolingvisztika Európában is jól ismert képviselője a kutatási terület alapjait egy 2006-os – az étlapok és receptek identitásformáló szerepének nyelvészeti szempontú elemzésével foglalkozó – tanulmányában rakta le. Gasztrolingvisztikai munkákra persze a magyar szakirodalomban is bőven találunk példát (még ha nem is ugyanazzal a címszóval); a teljesség igénye nélkül lássunk néhány részterületet: étel- és italreklámok (Schirm 2012), gasztrohelyesírás (Veszelszki 2021), borkommunikáció (Veszelszki 2018), az ételkészítés terminológiája (R. Hutas 1958), pálinkaterminológia (Balázs 1998) vagy például: süteménynevek (Takács 2012; Balázs 2025a, b) stb. További tanulmányokért lásd a témában egyedülálló *Gasztroszemiotika: az étkezés jelei* című interdiszciplináris kötetet (Balázs G.–Balázs L.–Veszelszki szerk. 2012).

A vizsgálat tárgyát a későbbiekben a vendéglátóipari egységek külső felirataira (elsősorban a megnevezéseire) is kiterjesztették, megalkotva a *gasztrolingvisztikai tájkép* (ang. *gastrolinguistic landscape*) fogalmát. A terminus első említése Francisco Marcos-Marin nevéhez köthető: a spanyol nyelvész egy 2012-es konferencia-előadásában mutatta be a texasi San Antonio városának gasztrolingvisztikai tájképét. A témában általunk ismert, első átfogó munka Mario Brdar 2021-ben megjelent angol nyelvű tanulmánya, melyben a szerző a metonímia jelenségét vizsgálja az idegen nyelvi elemeket is tartalmazó vendéglőnevekben horvátországi és magyarországi példák alapján. A tanulmány arra is rámutat, hogy a humornak, a játékoságnak és a nyelven belüli, illetve a nyelvek közötti hangalaki összecsengésnek mennyire fontos szerep jut az olyan frappáns névadások során, mint *Lesz Vigasz*, *Jaques*

Liszt, Kíván-Csí, Abrakebabra, Fidel Gastro. Hasonló kutatásokra a magyar nyelvű szakirodalomban is találunk példát: Angyal László (2012) Salgótarján vendéglátóipari neveit vizsgálta, Istók Béla, Lőrincz Gábor és Tóth Sándor János (2023b) pedig Komárom gazdasági nyelvi tájképének részeként a kereskedelmi nevek szóalkotástani elemzésére vállalkozott.

A szakirodalomban találkozunk ugyanakkor a *kulináriai nyelvészet* (ang. *culinary linguistics*) kifejezéssel is (l. Gerhard–Frobenius–Ley 2013), amely az éttermek és élelmiszer árusító üzletek (pl. pékségek, italboltok) megnevezéseinek kapcsán szintén összefüggésbe hozható a nyelvi tájképpel. Egy étterem vagy bolt megnevezésének nyelvéből a járókelő vagy a potenciális vendég ugyanis arra következtethet (a mentális lexikonról és a szóasszociációkról lásd pl. Kovács 2009, 2010), hogy az ott felszolgált vagy megvásárolható étel az adott nyelvet használó közösség (hagyományos) konyhájához kötődik: ha tehát a megnevezés francia vagy kínai, akkor az étel is az lesz. Ez azonban sok esetben nem igaz, hiszen a névadás ilyenén motivációja a csoportidentitás-jelölő szerep helyett egyrészt szimbolikus jellegű – pl. a francia nyelv és kultúra kifinomultságára hivatott rámutatni az egyéb vagy helyi nyelvekkel és kultúrákkal szemben (vö. Curtin 2009) –, másrészt pedig a profit növelésére irányul azáltal, hogy befolyásolja a potenciális ügyfelek befektetett költség fejében várt haszonnal kapcsolatos megfontolásait (vö. Serwe–Ong–Ghesquiére 2013: 282; Ben-Rafael 2009: 45).

2. Gasztrolingvisztika és etimológia

Bár a témát már régóta kutatják (pl. Országh 1977), az újabb magyar kontaktológiai vizsgálatok is elsősorban az angol nyelvből átvett szavakra (főnevekre), illetve azok képzésére (pl. *posztol, lájkol, kommentel, facebookozik, youtube-ozik*; a versengő képzőkről lásd Veszelszki 2011) fókuszálnak, ami igaz a szlovák nyelv esetében is (az angol nyelvnek a szlovák nyelvi tájképre gyakorolt hatásáról lásd Gašová 2020). A gasztronómiával kapcsolatos divatos kifejezések jó része is az angolból került a magyarba (pl. *cupcake, streetfood*), ám vannak közöttük szép számmal olasz (pl. *ciabatta, minestrone*), francia (pl. *makaron, galette*) arab (pl. *falafel, halva*) vagy spanyol (pl. *burrito, nacho*) eredetűek is (Zimányi 2020: 330–2). A Magyarországgal határos államokban élő magyar kisebbségek nyelvébe pedig az adott többségi nyelv ételnevei (pl. Er *gogosár* 'paradicsompaprika', Fv nanuk 'jégkrém') is átkerülnek (Zimányi 2020: 325).

Az elmondottak ellenére azonban nem feledkezhetünk meg a magyar nyelv átadó nyelvi szerepéről sem. A Magyarországgal határos országokat

látogatva gyakran találkozhatunk olyan nyelvitájkép-elemekkel, melyek a magyar fül számára is ismerősen csengenek (pl. szlovák *langoš*, *paprikáš*, *guláš*, *krémeš*).

Ha felütjük a szlovák nyelv szóvégmutato szótárát, szembeötlik, hogy *š* szibilánsra nagyon kevés szó végződik, és hogy ezen szavak tekintélyes hányada – főként idegen – tulajdonnév (pl. *Irtýš*) vagy olyan magyar eredetű jövevényszó, mint a *bundáš*, *čardáš*, *dereš*, *egreš*, *fokoš*, *guláš*, *kočiš*, *kontráš*, *korteš*, *kótáš*, *kontráš*, *lampáš*, *oldomáš*, *paprikáš*, *rováš*, *salaš*, *šáš*, *šujtáš*, *tamburáš*, *tátoš* (Mistrík 1976: 410–1). Az *š*-re végződő szavak listája csak nagyjából másfél oldalt tesz ki az összesen kb. 620 oldalból. Összehasonlításképpen az *s*-re (magyar *sz*) végződő szavak 10 oldalt foglalnak el, az *a*-ra végződő lexémákkal a 105. oldalon kezdődő anyag a 222. oldalon ér véget (Mistrík 1976), vagyis még ennél is egy nagyságrenddel nagyobb. Világosan látszik tehát a magyar és a szlovák nyelv között megjelenő fonotaktikai különbség, miszerint a magyarral ellentétben a szlovák nyelvre nem jellemző a szó végi *š* előfordulása. A szlovák szókinsz magyar elemének kiszűrésében ezt a fonotaktikai szabályszerűséget tehát mindenképpen érdemes figyelembe venni.

Bárczi Géza a magyar nyelv szlovák jövevényszavait tárgyalva éppen két, *š*-re végződő lexémát említ meg, de olyanokat, amelyek a szlovák nyelv szóvégmutato szótárában nem szerepelnek: *alaš* 'marhák delelő helye' és *bireš* 'béres' (Bárczi 1966: 120). Megjegyzendő, hogy korrekcióra szorul Sulán Béla megállapítása (1963: 290), miszerint a cseh nyelvjárási (morva) *aldamáš* ~ *haldamáš* < magyar *áldomás* a szlovákban nem mutatható ki, hiszen mint fent is láthattuk, a szlovák szóvégmutato szótár hozza *oldomáš* alakban, illetve Gregor Ferenc nagy etimológiai szótára (Gregor 2023: 627–8) is említi. A Gregornál szereplő *bireš* (Gregor 2023: 162–4) magyar etimonja, a *béres* szintén meghonosodott több szomszéd nyelvben: kárpátukrán *bupeu* (Bárány 2009: 58), román *biriș* (Tamás 1966: 118–9).

Ami a magyar *s* képviselését illeti a szlovák nyelv magyar jövevényszavai esetében – mint Gregor Ferenc is megjegyzi – az *s* szibiláns a szlovák nyelvben megőrződik, vagyis az írásképpen *š* alakban fog szerepelni, „a szlovák nyelvjárásokban tapasztalható változások azonban bekövetkeznek” (Gregor 2023: 66).

Az érintett szavak magyar etimójában nagyrészt vagy az *-s* melléknév-képző (*csárdás*, *fokos*, *gulyás*, *kocsis*, *kontrás*, *paprikás*, *béres*), kisebbrészt pedig az *-ás*-, *-és* főnévképző (*rovás*, *szállás*, *sujtás*, *állás*, illetve az *áldomás* esetében a *-más* képző) rejlik, ezek pedig – legalábbis az első kettő – igen produktív szuffixumoknak számítanak a magyar nyelvben. Erre a jelenségre már régen felfigyelt a tudományosság: „már Czambel is nehezményezte

a magyar hatásra elterjedt -áš, -oš képzők túlságosan gyakori használatát. [...] A magyar eredetű š végű szavak gyakorisága eredményezte, hogy az -áš, -oš, -oš szlovák képzőként került felhasználásra” (Gregor 1993: 21).

Érdekes párhuzamot kínál az óbelorusz (ófehérorosz) nyelv tanúsága is e téren. Zoltán András 23 magyar eredetű szót vizsgált az ófehéroroszban (Zoltán 2006), amelyek közül 6 végződik š hangra (*палашъ, контушъ, добошъ, локзошъ, карваш, рокошъ*), vagyis az š-re végződő lexémák részaránya az óbelorusz nyelv magyar jövevényszórétégében is kiugróan magas.

Ahogy fentebb már utaltunk rá, a szlovák szóvégmутató szótárban az š-re végződő szavak listája nagyjából csak másfél oldalt tesz ki, a magyar szóvégmутató szótárban (VégSz.) az s végű lexémák sora azonban a 358. oldalon kezdődik, és csak a 440. oldalon ér véget. Ez igen tekintélyes terjedelem, pláne a szlovákhöz képest. A szlovák nyelv szóvégmутató szótárában található egyik táblázat tanúsága szerint a magyarban az s szóvég a leggyakoribb, a szlovákban viszont ez a szibiláns nincs benne az első 20 leggyakoribb szó végi hang között (Mistrik 1976: 71). A VégSz. adatai is megerősítik, hogy az s-es szóvég a leggyakoribb a magyarban: e lexikográfiai munka több mint 58 ezer címszavából 9654 végződik s-re, vagyis a címszavak nagyjából 16,5%-a (VégSz.: 541). Mindez abból a szempontból is igen tanulságos, hogy a nyelvek hangállománya milyen drasztikusan meg tud változni hosszú évszázadok (néhány évezred) alatt: a magyar nyelv elődjeként rekonstruált uráli alapnyelvben éppen az š a legalacsonyabb gyakoriságú fonéma (Bakró-Nagy 2001: 21), a mai magyar nyelvben viszont ugyanez a hang a leggyakoribb szóvég. Ebben a kontextusban érthetővé válik a magyar nyelv imitálására használt észt hangzatszó, a reduplikált jellegű, egyébiránt szemantikailag üres *kögöš-mögöš* motiváltsága, az észt nyelvben az š ugyanis csak idegen szavakban fordul elő (pl. *šaslōkk* 'saslik'), a rövid ö pedig szintén jövevényszavakban (pl. észt *tōkat* < orosz *дѣзомъ* 'kátrány'), vagy pedig nyelvjárási, illetve onomatopoeitikus lexémákban (*kōha* 'köhögés') található meg (Teras 2020).

A szlávból a magyarba történő kölcsönzések kutatása egyik alapvető feladata és vállalása volt a magyar nyelvtudománynak (Bárczi 1966: 115–20; Zoltán 2014), és nem csak a magyarországinak (pl. Chelimskij 1989, 1993). Ezért meglepő az ellenkező irányú kutatások sporadikussága, esetlegessége, még akkor is, ha összességében sok idegen nyelv magyar jövevényszavait vizsgálták a hosszú évek során (pl. albán: Jokl 1927; török: Fekete 1931; bulgár: Décsy 1959; cseh: Sulán 1963; német: Kiss 1973, Tóth 2012; svéd: Kiss 1976; szerbhorvát: Hadrovics 1985; horvát: Szentesi Žagar 2003; lengyel: Wołosz 1989, 1991–1992; spanyol: Oszkó 1997; belorusz: Zoltán 2006; lett: Tóth 2016; litván: Laczházi 2019, 2020; szlovén: Dudás 2024). Az átvevő

nyelvek sorából kiemelkedik a (kárpát)ukrán (elsősorban éppen a magyarral areális kapcsolatban álló ruszin), amelynek magyar elemeit kimagaslóan sok kutató vette görcső alá (pl. Mokány Sándor, Lizanec Péter, Dezső László 1989, Bárányné Komári Erzsébet). A kevés, holisztikusabb szemléletű munkák között említhetjük Schubert Gabriella monográfiáját (Schubert 1982). Az ilyen kutatások széttagoltsága azért is indokolatlan, mert talán nem tévedünk nagyot, ha megállapítjuk, hogy a magyar nyelv presztízse a középkori magyar állam megalakulásától kezdve – legalábbis az első világháború végéig – magasabb volt a magyarországi nemzetiségi nyelvek nagy többségének presztízseinél: köztudott, hogy a lexikális kölcsönzések tipikus vektora a magasabb beszélőszámmal rendelkező és magasabb presztízssű nyelvtől mutat az alacsonyabb ilyen szociolingvisztikai paraméterekkel rendelkező nyelv felé (Benő 2008: 174), még akkor is, ha az ellenkező irányra is találunk példákat. Ahogy Bárczi írja: „a magyar államiság és a magyar kultúra tekintélye [...] már a középkorban a magyar nyelvnek oly pozíciót biztosított, hogy a környező szláv nyelvekbe ugyancsak jelentékeny számú magyar szó hatolt be, s ezek mennyisége a későbbi idők folyamán is növekedett” (Bárczi 1966: 120). Hogy a szlovákhöz történeti-szociolingvisztikai szempontból hasonló román nyelv példáján szemléltessük a problematikát: Tamás Lajos 1966-ban megjelent, a román nyelv magyar elemeit taglaló monográfiája majdnem ezeroldalas munka, míg a magyar köznyelv román jövevényszavainak a száma (*áfonya, cimbora, cujka, ficsúr, furulya, fustély, kaláka, kaliba, kocmány, lej, málé, mokány, palacsinta, pópa, poronty, pulya, rüh, suta, tokány*) elenyésző (Bakos 1982: 394). És hogyha ezekhez még hozzászámoljuk a köznyelvben általánosan elterjedt *brindza, rönk* és *hodály* szavakat, ugyanakkor a listáról levesszük a meglehetősen ismeretlen *fustélyt*, a magyar köznyelv román jövevényszavainak száma alig fogja meghaladni a 20-at. Magyar–szlovák viszonylatban persze bonyolítja a problémát a magyar nyelv komoly terjedelmű szláv szubsztrátumának kérdésköre.

A magyar és a szlovák nyelv ezeréves együttélésének ellenére utóbbi magyar elemeit alaposan feldolgozó munka mind a közelmúltig nem állt sem a kutatók, sem a nagyközönség rendelkezésére. Mindezt számít régen várt, hiánypótló munkának Luciano Rocchi háromkötetes, a szlovák nyelv magyar elemeit bemutató etimológiai szótára (Rocchi 1999, 2002, 2010), valamint Gregor Ferenc – aki korábban is számos írást szentelt a kérdésnek (pl. Gregor 1963, 1993) – ugyanezt a témát feldolgozó, nagy formátumú posztumusz opusza (Gregor 2023), ami Zoltán András áldozatos munkájának köszönhetően vált közkinccsé. Ekképp hosszú idő után egymás után két, a szlovák nyelv magyar jövevényszavait taglaló nagymonográfia vált hozzáférhetővé.

3. Az -s melléknévképzővel ellátott magyar eredetű szlovák ételnevek

A szlovák nyelv szóvégmutato szótárából kinyert adatokból kiindulva a továbbiakban a magyar eredetű, *š*-re végződő kulináriai (gasztrológiai) elnevezéseket, valamint azoknak a nyelvi tájképen való megjelenését vesszük közelebből görcső alá (a munkában közölt képanyag túlnyomó részét ugyan csak néhány szlovákiai településen gyűjtöttük, ennek ellenére a vizsgált szavak jelenléte a szlovákiai vizuális nyelvhasználatban általánosnak tekinthető). A VégSz. *s*-re végződő 9654 lexémája közül csupán 16 az ételnév (*vadas, ol-dalas, rétes, béles, köttes, leves, borjúvesés, költés, briós, gulyás, paprikás, lángos, krémes, mákos, túrós, diós*), ez a szám azonban némi pontosítást igényel, ugyanis: 1. a *köttes* és a *költés* az ÉrtSz. online változatának (URL1) adatai alapján alakváltozatok, vagyis egyazon ételt nevezik meg; 2. a *briós* a magyarban idegen eredetű, így a szlovákban meglévő *brioška* a jelen dolgozat szempontjából nem releváns; 3. a *mákos, túrós* és *diós* szavakat az ÉrtSz. egyrészt elsődlegesen melléknévként adatozza, főnévként pedig ritka, illetve bizalmas minősítéssel látja el őket, másrészt pedig ezek a jelentéstapadással főnevesült alakok kissé esetlegesnek tűnnek, annál is inkább, mivel a szótári anyagban nem találunk pl. *barackos, almás, körtés* vagy *lekváros* főnévi lexémát. Így a pontosítás után az *s*-re végződő ételnevek száma 14, amelyeknek több mint a fele (*rétes, béles, leves, gulyás, paprikás, lángos, krémes, mákos*) átkerült más nyelvekbe.

A magyar eredetű étel- és italnevek az utóbbi időben a tudományos érdeklődés középpontjába kerültek (Mártonfi 2007; Szelp 2011, 2012; Tóth 2003, 2007, 2012, 2014), azonban e kutatások során fonotaktikai szempontok nem merültek fel.

A szlovák nyelv szóvégmutato szótárában szereplő *guláš* és a *paprikáš* két, meglehetősen hasonló és a magyar konyhát híressé tevő húsétel neve. A *gulyás* a legszélesebb körben nemzetközileg elterjedt kulináriai szavaink egyike, sőt talán a legszélesebb körben nemzetközileg elterjedt kulináriai szavunk. A németeknél az 1850-es években kezd elterjedni, feltehetően osztrák közvetítéssel, habár az 1859-es német idegen szavak szótárában (Heyse 1859) még nem szerepel, de a század végén már igen (Heyse 1896: 371). Első említése a németben, régiókn egykori *lingua francájában* 1833-ból való (Tóth 2012: 426). Igazi internacionalizmusnak számít, a nyelvek sokaságát itt helyhiány miatt nem is tudjuk felsorolni, csak utalunk a Hollós Attila monográfiájában olvasható szócikkre (Hollós 1996: 26). Hollós és Rocchi (1999: 109) is hozza Gregor Ferenc adatait, aki 1815–1820 körülre datálja a *gulyáshús* meghonosodását a szlovákban, a németnél valamivel korábbra (igaz, hogy itt az eredeti összetett szó átvételéről van szó).

A Baltikumban beszélt lett nyelv szakirodalomban mindeddig ismeretlen adatai is azt támasztják alá, hogy szavunk a 19. századra már Európa-szerte elterjedt vándorszóvá vált. A mai lett *gulašs* szóalak korabeli helyesírással rögzített *gulaschs* formájának első megjelenése is a 19. század végéről adathozható (KW 1891–1893 I: 581).

A *paprikás* a *gulyás*nál kevésbé ismert, de szintúgy több nyelvben elterjedt ételnév: a nyelvek felsorolása helyett újra Hollós és Rocchi szótárára utalunk (Hollós 1996: 51; Rocchi II 2002: 44).

Várakozásainknak megfelelően mindkét szót hozzák a nagyobb szlovák lexikográfiai munkák is. Az előfordulásokat úgy jelezzük, hogy az első oldalszám a *gulaš*ra, a második pedig a *paprikáš*ra vonatkozik (Chrenková–Tankó 1979: 128, 250; Chrenková et al. 1992: 250, 631; Kollár et al. 1976: 102, 305). Természetesen megtaláljuk mindkettőt az internetes szlovák értelmező szótárban (URL2) és a nyelvi tájképben is:

R YBY HALÉTELEK	H OTOVÉ JEDLÁ (podľa ponuky dňa) KÉSZ ÉTELEK (napí kinalat szerint)
Halászlé so smotcom Halászlé harsašilével (4) 330 g 7,80 €	Oržkový perkelč s hribami a syrom, knedľou Faculperkolčt gombával, sajttal és knedlivel (1,3,7) 250 g 6,20 €
Paprikáš zo sumca s tvarohovýmí rezancami Harsapaprikáš túrótesttával (1,3,7,4) 350 g 11,80 €	Maďarský gulaš s haluškami alebo knedľou Magyar gulyás nokedlival vagy knedlivel (1,3,7) 250 g 5,90 €
Pečený pstruh s bylinkovým maslom Sült pisztráng fűszervajjal (1,4,7) 250 g 8,00 €	Svičková na smotane, knedľa Vadas knedlivel (1,3,7,10) 250 g 7,20 €
Losos na grile Grillezett lazac (4) 150 g 9,90 €	Jelení perkelč s haluškami alebo knedľou Szarvasperkolčt knedlivel (1,3,7) 250 g 6,50 €

1. illusztráció. *Gulyás* és *paprikás* egy kovácspataki étterem étlapján
(fotók: Lőrincz Gábor)

A fenti képeken jól látszik, hogy a szlovák nyelvben nemcsak *s*-re végződő, hanem egyéb magyar eredetű ételnevek (pl. *halászlé*; *perkelt* < m. *pörkölt*) is meghonosodtak.

Mind a szlovák nyelv szóvégmutato szótárából (Mistrík 1976), mind pedig Rocchi (1999) etimológiai szótárából hiányzik a magyar *krémes*ből etimologizálható szlovák *krémeš*, viszont a sütemény szerepel a szlovákiai cukrász-

dák kínálatában, méghozzá éppen ezen a néven. Ugyancsak nem találjuk ezt a lexémát a szocializmus alatt Pozsonyban megjelent *Magyar–szlovák szótárban* (Chrenková–Tankó 1979) sem, de nemcsak a szlovák ekvivalenst, hanem még a magyar címszót sem. A rendszerváltás után részben ugyanazon társszerzők tollából megjelent *Magyar–szlovák kéziszótárban* viszont már szerepel (Chrenková–Hamzová–Stelczer–Tankó 1992: 427), *biz.* 'bizalmas' stilisztikai megszorítással. *Hovorový výraz*, vagyis beszélt nyelvi besorolással szerepelteti a szót az internetes szlovák értelmező szótár (URL2), és hasonló, *hovor.* megjelölést alkalmaz a pozsonyi szótárnál két évvel korábban megjelent nagy szlovák–orosz szótár (Kollár et al. 1976: 163) is, ami arról tanúskodik, hogy a lexéma a szocializmus éveiben már ismert volt, még akkor is, ha a magyar–szlovák szótárba (jobb esetben purisztikus elképzelésekből) nem vették fel. Gregor Ferenc posztumusz szótára nem mulasztja el taglalni a magyar és a szlovák cukrászok által széles körben készített sütemény elnevezését (Gregor 2023: 537). A lexémának van szlovák belső keletkezésű szinonimája is (voltaképpen tükörfordítása): *krémovník* (Chrenková et al. 1992: 427). A jövevénytő meghonosodottságára utal a lexéma megjelenése a 20. század 70-es éveiben kiadott szlovák–orosz szótárban (Kollár et al. 1976: 163): ebben az esetben semmilyen, a lexikográfiát érintő magyar szociolingvisztikai hatás gyanújával nem számolhatunk, ellentétben például a magyar–szlovák közös kiadásban megjelent magyar–szlovák szótárral (Chrenková et al. 1992). Az 1992-ben megjelent szlovák–magyar szótár viszont csak a *krémovníkot* szerepelteti (Stelczer–Vendégh 1992: 230), vagyis az ellenkező nyelvpárosítású szótáraknak más és más a viszonyuk a jövevénytőszavakhoz, amelyeket talán idegen szónak tartanak.

A *krémes* szlovákiai cukrászdákban való megjelenését dokumentálandó fényképek Párkányban és Nyitrán készültek. Az első település esetében gondolhatnánk új magyar hatásra, Párkány (szlovákul Štúrovo) ugyanis közvetlenül a magyar határon, Esztergommal szemben, a Duna túlsó partján található, nagyrészt magyar nyelvű település (ahol általában a szlovákok is értenek magyarul), Nyitrára azonban ezen megállapítások egyike sem igaz: Nyitra városában – ha leszámítjuk a Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem Közép-európai Tanulmányok Karát – ma magyar szót alig lehet hallani, és a település távolabb esik a magyar határtól.

Felmerül a kérdés, hogy a magyar *krémes* mennyiben vezethető vissza a német *Cremeschnitten*-re, annak nem részleges tükörfordítása, esetleg apokópás rövidülése: *Cremeschnitten* > magyar *krémes*. Amennyiben ez így van, abban az esetben számolhatunk a szlovák nyelvben a közvetlen német kölcsönzés esetével is: német *Cremeschnitten* > szlovák *krémes*. A *krémes* lengyel elnevezésének, a *kremówkának* talán szintén német lexéma az előképe.

2. illusztráció. Krémes két párkányi és egy nyitrai cukrászda kínálatában (fotók: Tóth Szilárd Tibor)

A krémes mint sütemény, valamint a *krémes* süteménynév szlovákiai elterjedtségén nem kell csodálkoznunk a magyar gasztronómiai, ezen belül is a cukrászati termékek általános európai elterjedtségét figyelembe véve, amit dokumentálandó nemcsak egy párkányi, hanem egy szentpétervári cukrászda nyelvi tájképéből származó fotót is mellékelünk, melyek kínálatában szerepel az Eszterházy-torta:

3. illusztráció. Eszterházy-torta egy párkányi és egy szentpétervári cukrászda kínálatában (fotók: Tóth Szilárd Tibor)

Hasonló a helyzet a *langoš* lexémával is, azzal a különbséggel, hogy ezt Rocchi etimológiai szótára taglalja (Rocchi II 2002: 9). Az, hogy a magyar–szlovák közös kiadásban megjelent magyar–szlovák szótárban (Chrenková et al. 1992: 437) a szó az internetes szlovák értelmező szótárral ellentétben hosszú *á*-val szerepel (*langoš*), a szó beszélt nyelvi jellegére utal. Nem véletlenül áll mellette a *biz*. stilisztikai megjegyzés, ami egybeesik az internetes szlovák értelmező szótár *hovorový výraz*, vagyis beszélt nyelvi besorolásával. Gregor Ferenc címszökeént szintén hosszú *á*-val hozza (Gregor 2023: 555). Az ingadozás bizonyítja továbbá az adott szó átvételének nem túl régi voltát is. Párhuzamképpen említjük a litván nyelv magyar jövevényszavainak vizsgálatakor tett megfigyelésünket, amikor is a meghonosodás fázisában lévő, magyar eredetű gasztronómiai kölcsönzés különböző fonetikai alakváltozatokban tud megjelenni: *lečas ~ lečo* < magyar *lecsó* (Tóth 2007: 207). Az alakváltozatok az átvétel első fázisában tehát csupán írás- vagy ejtészváltozatokként (pl. *macaron – makaron*) vannak jelen, jelentésük idővel azonban eltávolodhat egymástól, részleges vagy teljes alak- és jelentéshasadás mehet végbe közöttük (pl. *szirup – szörp*). Találkozhatunk továbbá az ún. vissza-, illetve a többszörös kölcsönzés jelenségével is. Előbbi egy lexikai elem (pl. m. *palacsinta* > sz. *palacinka* > sz. m. nyj. *palacinka*) hangalaki módosulással történő visszakerülését jelenti az átvevő nyelvből az átadó nyelv valamelyik nyelvváltozatába (Lanstyák 1998: 40; Benő 2008: 31), utóbbi pedig egy szó más-más időben, hasonló alakban, de már részben vagy teljesen eltérő jelentésben, dublettként való bekerülését (pl. *nokedli – gnocchi*) jelenti egy nyelvbe. Végül pedig olyan is előfordul, amikor két határon túli magyar nyelvváltozatba az eltérő átadó nyelvekből hasonló hangalakú és jelentésű (pl. Fv *zsincsica* 'oltott juhtej felforralt ordás savója' és Er *zsendice* 'ua.') lexéma kerül át (vö. Istók–Lőrincz G.–Lőrincz J. 2021; Lőrincz G.–Lőrincz J.–Török 2022).

A *langoš ~ langoš* lexémák a *krémeš*hez hasonlóan a nyelvi tájképben is megjelennek, amit Párkányban és Révkomáromban (Észak-Komáromban) készített fényképekkel dokumentálunk. A párkányi lángosos cégtábláján nincs ékezet a szóban, a kifüggesztett étlapon azonban minden esetben van, a révkomáromi épületnek pedig az összes feliratán rövid *a*-val jelenik meg az étel neve.

A lángossal kapcsolatban egy további érdekességre is érdemes rámutatni: úgy tűnik, hogy a gulyáshoz hasonlóan ennek az ételnek a neve is kezd vándorszóvá válni (szűkebb értelemben legalábbis biztosan). Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint egy, a Spanyolországhoz tartozó Gran Canarián készült fotó, amely az egyik ottani étterem kínálatában szereplő, többféle lángost szemlélteti, utalva az étel magyar eredetére is. A *lángos* az étlapon minden alkalommal hosszú *á*-val szerepel. Újabb nyelvi hatásnak tekinthető a *lángos* ételnév

megjelenése Mallorcán, amely egy szlovákiai magyar vállalkozó leleményességének köszönhető. A képen jól látható, hogy a lángos mellett a gulyásleves is a kínálat szerves része:

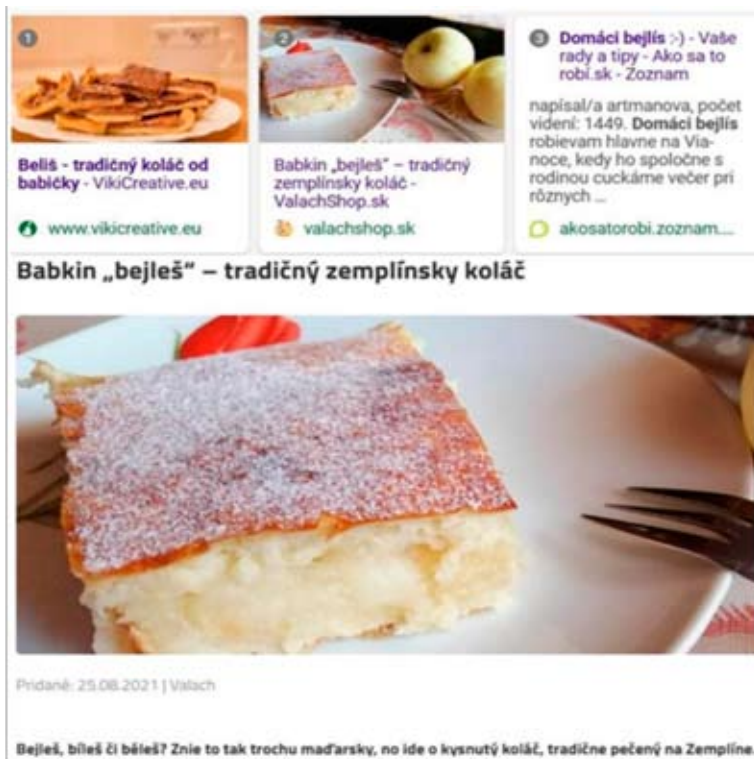
4. illusztráció. Langoš és langoš Párkányban és Révkomáromban (bal oldali fotók: Tóth Szilárd Tibor; jobb oldali fotók: Istók Béla)

5. illusztráció. Langoš egy Gran Canaria-i és egy mallorcai étterem kínálatában (felső fotó: Lőrincz Gábor; alsó fotó: URL3 – részlet)

Az ötödik, ide tartozó lexéma, a szlovák *bialoš* ~ *béleš* 'sült tésztaféleség' (Gregor 2023: 155), amelynek magyar etimonjáról a közelmúltban derült ki, hogy kelet-európai vándorszóvá vált lexémának tekinthetjük: a szó minden bizonnyal a Volga-vidéki türk nyelvek (dialektusok) közvetítésével kerülhetett be az oroszba (orosz *беляш*; és onnan más, az orosz szomszédos nyelvekbe). Hollós Attila az orosz nyelv magyar jövevényszavait feldolgozó alapos monográfiájában ezt a lexémát nem vette figyelembe (Hollós 1996), legutóbb Tölgyesi Beatrix irányította rá a figyelmet erre az eredetileg Munkácsi Bernáttól, a nagy magyar finnugristától származó etimológiára (Tölgyesi 2014). Rocchi (1999: 41) a *bialoš* alakot teszi meg címszónak, ám a szócikkben több változatot (pl. *balaš*, *bialuš*) is szerepeltet.

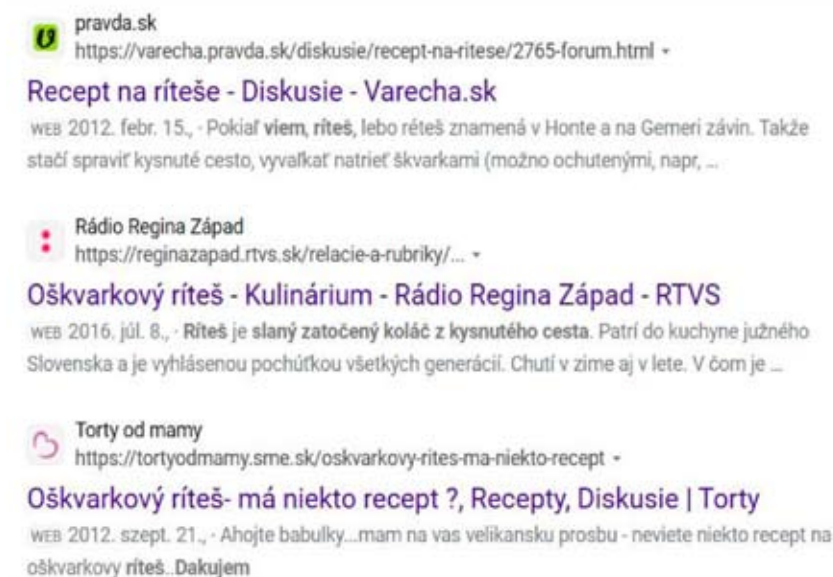
Ennek az ételnek a nevét a gasztronómiával kapcsolatos feliratokon, étlapokon ugyan nem találjuk meg, ám a virtuális nyelvi tájképben (vö. Ivkovic–Lotherington 2009) igen, több alakváltozatban (*beliš*, *bejleš*, *bejlís*, *bíleš*) is:

6. illusztráció. A *béleš* és alakváltozatai a virtuális nyelvi tájképben (felső fotó: URL4 – képernyőfotó-részlet; alsó fotó: URL5 – képernyőfotó-részlet)

Az alsó kép felirata magyarázkodó hangvétellel megjegyzi, hogy a név ugyan kissé magyarosan hangzik, ennek ellenére egy Zemplénben (Szlovákiában) készített, tradicionális kalácsféleségről van szó. Ez a megállapítás is jól mutatja, hogy a szóban forgó étel és annak neve már jóval korábban átkerült a szlovák nyelvbe és gasztronómiába.

A hatodik vizsgált lexéma a *riteš* (Gregor 2023: 725), amely Rocchinál (2002: 66) *réteš* alakban szerepel. Ennek a süteménynévnek a szlovák nyelvben való meglétét szintén a virtuális nyelvi tájkép egy szeletével illusztráljuk:

7. illusztráció. *Riteš* a virtuális nyelvi tájképben (fotó: URL6 – képernyőfotórészlet)

Szemantikailag ide, a sütemények tematikus csoportjába tartozik hetedik-ként a *mákoš* 'mákos kalács' (Gregor 2023: 580) is, amelynek érdekessége, hogy a m. *mák* köztudomásúlag szláv eredetű, és a *mak* lexéma megvan a szlovák nyelvben is. Ahogy fentebb utaltunk rá, a *mákos* melléknév főnevesült alakjának szlovák nyelvbe való átkerülését kissé esetlegesnek érezzük, amit az is igazol, hogy Rocchi szótárában ez a tétel nem szerepel. Ebből kifolyólag magától értődik tehát az is, hogy nem találtunk egyetlen vele kapcsolatos példát sem a szlovák fizikai, sem pedig a virtuális nyelvi tájképben.

Utolsó vizsgált lexémánk a *leveš*, amely Gregornál (2023: 564), Rocchinál (2002: 12) és Hollósnál (1996: 41) is szerepel, ám a nyelvi tájképben nem tudtuk adatolni, ami elterjedtségének alacsony mértékére utal.

3. Összegzés és kitekintés

A fentiekből általános és speciális következtetéseket is le lehet vonni. Általános érvénnyel megállapíthatjuk, hogy a nyelvi tájkép a jövevényszó-kutatás máig meglehetősen kiaknázatlan forrásául szolgálhat, hiszen operatíván tükrözi a friss szókölszönzéseket, és ez különösen igaz a gasztronómiai elnevezések esetében. Az etimológiai kutatások terén nem érdektelen figyelmet fordítani a szókölszönzések fonotaktikai szabályszerűségének vizsgálatakor a szó eleji helyzet mellett a szó végi helyzetre is. Az etimológiai kutatások főképp a szótövekre, elsősorban pedig a hangok szó eleji, szóközépi előfordulására koncentráltak, ugyanis a szó végi hangok sok esetben lekopnak, így kevesebb figyelmet kapnak. A szó végi helyzetű hangok vizsgálatához kitűnő lehetőséget biztosítanak a szóvégmutató szótárak. A más nyelvek magyar jövevényszavainak vizsgálatakor külön figyelmet érdemes szentelni az *s*-re végződő szavaknak, amelyek – legalábbis a szlovák és az óbelorusz nyelv tanúsága szerint – nagy arányban vannak képviselve. A szlovák nyelv magyar jövevényszórétégeiben nyolc ilyen, ételnév jelentésű lexémát sikerült kimutatnunk, melyeknek döntő többsége a sütemények, illetve sült tésztafélék tematikus csoportjába tartozik (*krémes, lángos, béles, rétes, mákos*), kettő pedig Európa-szerte elterjedt húskételek elnevezése (*gulyás, paprikás*). E nyolc lexéma közül azonban csupán kettő (*langoš, paprikáš*) szerepel a szlovák nyelv idegen szavainak szótárában (Piťová–Piťo 2017: 364, 469).

Mivel kutatásunk eredményei hasznosnak ígérkeznek mind etimológiai, mind pedig gasztronómiai szempontból, így a továbbiakban vizsgálataink körét szeretnénk kiterjeszteni azon ételnevekre is (pl. *pörkölt, halászlé*), amelyek ennek a tanulmánynak a kereteibe nem fértek bele.

Szakirodalom

- Angyal László 2012. Vendéglátóipari nevek Salgótarjánban (a múlt és a jelen kávéház- és eszpresszónevei, éttermek nevei). In: Balázs Géza – Balázs László – Veszelszki Ágnes (szerk.): *Gasztroszemiotika. Az étkezés jelei*. Magyar Szemiotikai Társaság, Budapest. 169–77.
- Bakos Ferenc 1982. *A magyar szókészlet román elemeinek története*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Bakró-Nagy Marianne 2001. A hangtani rekonstrukció valószínűsége. *Budapesti Uráli Műhely* II. MTA Nyelvtudományi Intézet, Budapest. 15–24.
- Balázs Géza 1998. *A magyar pálinka*. Aula Kiadó, Budapest.
- Balázs Géza 2015. Tájkép és tájnév. A szemiotikai és nyelvi tájkép fogalmának összekapcsolása. In: Balázs Géza – Pölcz Ádám szerk. 167–78.
- Balázs Géza 2025a. Rádiótorta. *Magyar Nyelvőr* 238–41.
<https://doi.org/10.38143/Nyr.2025.2.238>

- Balázs Géza 2025b. Vasi rádiótorta és más valós és nyelvi édességek. Édességneveink nyomában. *Életünk* LXIII. 1: 89–94.
- Balázs Géza – Balázs László – Veszelszki Ágnes (szerk.) 2012. *Gasztroszemiotika. Az étkezés jelei*. Magyar Szemiotikai Társaság. Budapest.
- Balázs Géza – Pölcz Ádám (szerk.) 2015. *Tájszemiotika*. Magyar Szemiotikai Társaság. Budapest.
- Bárány, Erzsébet 2009. Барань, Єлизавета. Лексичні гунгаризми у творах українських письменників Закарпаття. – *Українська мова*, 2. 56–69.
- Bárczi Géza 1966. *A magyar nyelv életrajza*. 2. kiadás. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Benő Attila 2008. *Kontaktológia. A nyelvi kapcsolatok alapfogalmai*. Egyetemi Műhely Kiadó – Bolyai Társaság, Kolozsvár.
- Ben-Rafael, Eliezer 2009. A sociological approach to the study of linguistic landscapes. In: Shohamy, Elana – Gorter, Durk (eds.): *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*. Routledge. New York. 40–54.
- Biró Enikő 2018. Nyelvoktatás, ideológiák – székelyföldi magyar iskolák nyelvítájkép-elemzése. In: Tódor Erika-Mária – Tankó Enikő – Dégi Zsuzsanna (szerk.): *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség* (II. kötet). *Nyelvhasználati terek és nyelvi sokszínűség*. Scientia Kiadó. Kolozsvár. 175–90.
- Brdar, Mario 2021. Walking Gastrolinguistic Landscapes, with Metonymy as a Travel-Guide. *Collegium Antropologicum*. Vol. 45. No. 4. 307–17.
<https://doi.org/10.5671/ca.45.4.3>
- Curtin, Melissa. 2009. Languages on display: Indexical signs, identities and the linguistic Landscape of Taipei. In: Shohamy, Elana – Gorter, Durk (eds.): *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*. Routledge. New York NY. 221–37.
- Chelimskij, E. A. 1989. Изучение ранних славяно-венгерских языковых отношений. In: Mylnikov, A. S. szerk. *Славяноведение и балканистика в странах Зарубежной Европы и США*. Наука. Москва. 184–98.
- Chelimskij, E. A. 1993. Ранняя славянская христианская терминология в венгерском языке. *Славянское языкознание. XI Международный съезд славистов*, Братислава, сентябрь 1993 г. Доклады российской делегации. Наука. Москва. 46–64.
- Chrenková, Edita – Tankó, Ladislav 1979. *Maďarsko-slovenský a Slovensko-maďarský slovník*. Slovenské Pedagogické Nakladateľstvo. Bratislava.
- Chrenková, Edita – Hamzová, Valéria – Stelczer Árpád – Tankó László 1992. *Magyar–szlovák kéziszótár. Maďarsko-slovenský slovník*. Akadémiai Kiadó – Slovenské pedagogické nakladateľstvo. Budapest–Bratislava.
- Csernicskó István 2018. Az orosz nyelv (újra)megjelenése Kárpátalja magyarok lakta településeinek nyelvi tájképében. In: Tódor Erika-Mária – Tankó Enikő – Dégi Zsuzsanna (szerk.): *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség* (I. kötet). *Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet*. Scientia Kiadó. Kolozsvár. 29–41.
- Dezső László 1989. *A XVI-XVIII. századi kárpátukrán nyelvm emlékek magyar jövővényszavai* (Nyelvtudományi értekezések 128). Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Décsy Gyula 1959. *Die ungarischen Lehnwörter der bulgarischen Sprache*. Otto Harrassowitz, Wiesbaden. (Ural-Altaische Bibliothek, 7).
- Dudás Előd 2024. *Nemeski kincs. Magyar hatás a muravidéki szlovén irodalmi nyelvben*. ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék. Budapest.

- Fekete Lajos 1931. Az oszmánli–török nyelv hódoltságkori magyar jövevéyszavai. *Magyar Nyelv* 257–65.
- Gašová, Zuzana 2020. Formy inojazyčnosti v jazykovej krajine. Analýza vybraných aspektov na príklade 'Krčmy na Zelenej' v Bratislave. In: Štefančík, Radoslav (ed.): *Jazyk a politika: na pomedzí lingvistiky a politológie* V. Vydavateľstvo EKONÓM. Bratislava. 69–81.
- Gregor, Ferenc 1963. Ungarische Wörter und Kompositen im Slowakischen von Pilisszántó. *Studia Slavica Hungarica* 9. 252–72.
- Gregor Ferenc 1993. *A szlovák nyelv magyar elemeiből: Mutatványfüzet*. Eötvös Loránd Tudományegyetem. Budapest.
- Gregor Ferenc 2023. *A szlovák nyelv magyar elemei*. Sajtó alá rendezte és az előszót írta: Zoltán András. Kairosz Kiadó. Budapest.
- Heyse, Dr. Joh. Christ. Aug. 1859. Heyse's *allgemeines verdeutschendes und erklärendes Fremdwörterbuch*. 12. Aufl. Hannover.
- Heyse, Dr. Joh. Christ. Aug. 1896. Heyses *allgemeines verdeutschendes und erklärendes Fremdwörterbuch*: mit Bezeichnung der Aussprache und Betonung der Wörter nebst genauer Angabe ihrer Abstammung und Bildung. Unter Berücksichtigung der amtlichen Erlasse über Verdeutschung der Fremdwörter neu bearbeitet, vielfach berichtigt und vermehrt von Dr. Otto Lyon. Hahn'sche Buchhandlung. Hannover und Leipzig.
- Hadrovics, László 1985. Ungarische Elemente im Serbokroatischen. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Hollós Attila 1996. *Az orosz szókincs magyar elemei*. (A Magyar Nyelvtudományi Társaság kiadványai 206.) Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest.
- Hu, Zhongyuan – Ku, Leuven 2024. Creating a Gastrolinguistic Space: Food in Language Learning Materials of Jesuit Missionaries during the Sixteenth to the Eighteenth Centuries. *Dublin Gastronomy Symposium. 2024: Food and Memory: Traces, Trauma and Tradition*. 1–11. <https://doi.org/10.21427/q4h2-xg60>
- Istók Béla – Lőrincz Gábor – Lőrincz Julianna 2021. A lexikai variánsok és az alakpárok kapcsolatrendszer. *Magyar Nyelvőr* 330–56.
- Istók Béla – Lőrincz Gábor – Tóth Sándor János 2023a. A szlovákiai és a magyarországi Komárom nyelvi tájképének kvantitatív vonatkozásai. *Eruditio–Educatio*. 18. évf. 1. sz. 38–63.
- Istók Béla – Lőrincz Gábor – Tóth Sándor János 2023b. Kereskedelmi nevek szóalkotástani vizsgálata Komárom gazdasági nyelvi tájképének tükrében. *Alkalmazott Nyelvészeti Közlemények*. 16. évf. 2. sz. 67–87.
- Istók Béla – Lőrincz Gábor – Török Tamás 2024. Módszertani megfontolások az iskolai és óvodai nyelvi tájkép kutatásához. In Polgár Anikó – Keserű József – Lőrincz Gábor – H. Nagy Péter (szerk.): *Didicisse fideliter artes. Köszöntőkötet Szabó András tiszteletére*. Selye János Egyetem. Komárom. 235–62.
- Istók, Vojtech – Lőrincz, Gábor – Tóth, Sándor János 2022. *Jazyková krajina miest Komárno a Komárom*. Univerzita J. Selyeho. Komárno.
- Ivkovic, Dejan – Lotherington, Heather 2009. Multilingualism in cyberspace: conceptualising the virtual linguistic landscape. *International Journal of Multilingualism*. Vol. 6. No. 1. 17–36.

- Jokl, Norbert 1927. Die magyarischen Bestandteile des albanischen Wortschatzes. *Ungarische Jahrbücher* 7. Walter de Gruyter & Co. Berlin–Leipzig. 46–84.
<https://doi.org/10.1515/9783111412214-003>
- Kapitány Ágnes – Kapitány Gábor 2012. Az ember és a táj szemiotikája. In: Balázs Géza – Pölcz Ádám szerk. 2015. 11–32.
- Kiss, Jenő 1973. Die ungarischen Lehnwörter der deutschen Schriftsprache. In: Kiss, Jenő – Udally, H. G. (eds.): *Festschrift für Wolfgang Schlachter zum 65. Geburtstag*. Georg-August-Universität. Göttingen. 49–56.
- Kiss Jenő 1976. Magyar szavak a svédben. *Magyar Nyelv* 94–7.
- Kollár, D. – Dorotjaková, V. – Filkusová, M. – Vasilievová, E. 1976. *Slovensko-ruský slovník*. Slovenské Pedagogické Nakladateľstvo – Ruský jazyk. Bratislava–Moskva.
- Kovács László 2009. Irányított kapcsolatok a mentális lexikonban. *Modern Nyelvoktatás* 1–2/29–40.
- Kovács László 2010. A mentális lexikon vizsgálata hálózatzelméleti megközelítésben. In: Balaskó Mária – Balázs Géza – Kovács László (szerk.): *Hálózatok a társadalomban és a nyelvben*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 109–21.
- KW I 1891–1893 = *Konwersazijas wahrndniza*. Ar daudz mahzitu latveeschu palihdsibu J. Drawneeka isdota. Pirmais sehjums. Jelgawā: Drawiņ-Drawneeka apgahdibā.
- Laczházi Aranka 2019. Magyar eredetű szavak a litván nyelvben 1. *Magyar Nyelv* 422–35. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2019.4.422>
- Laczházi Aranka 2020. Magyar eredetű szavak a litván nyelvben 2. *Magyar Nyelv* 32–9. <https://doi.org/10.18349/MagyarNyelv.2020.1.32>
- Lakoff, Robin Tolmach 2006. Identity à la carte: you are what you eat. In: De Fina, Anna – Schiffrin, Deborah – Bamberg, Michael (eds.): *Discourse and Identity. Studies in Interactional Sociolinguistics*. Cambridge University Press. Cambridge. 142–65. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511584459.008>
- Lanstyák István 1998. *A magyar nyelv szlovákiai változatainak sajátosságai*. Lilium Aurum. Dunaszerdahely.
- Lőrincz Gábor – Istók Béla 2024. A márkanevek mint kommunikátum-összetevők szerepe a gazdasági nyelvi tájképben. *Magyar Nyelvőr* 303–15.
- Lőrincz Gábor – Lőrincz Julianna – Török Tamás 2022. A határon túli magyar nyelv-változatok és a nyelvi variativitás. *Magyar Nyelv* 257–75.
- Marcos-Marin, Francisco 2012. San Antonio Gastro-Linguistic Landscape. *7th Interdisciplinary and Multicultural Conference on Food Representation in Literature, Film and the Other Arts*. University of Texas at San Antonio. San Antonio, TX. February 25, 2012.
- Mártonfi Attila 2007. Egy adalék a lecsó szótörténetéhez. *Magyar Nyelv* 205–6.
- Mistrík, Jozef 1976. *Retrográdný slovník slovenčiny*. Univerzita Komenského. Bratislava.
- Pit'ová, Mária – Pit'o, Vojtech 2017. *Slovník cudzích slov*. MIKULA. Bratislava.
- Ország László 1977. *Angol eredetű elemek a magyar szókészletben* (Nyelvtudományi értekezések 93). Akadémiai Kiadó. Budapest.

- Oszkó Beatrix 1997. A spanyol nyelv magyar eredetű szavai. In: Kiss Gábor – Zaicz Gábor (szerk.): *Szavak – nevek – szótárak. Írások Kiss Lajos 75. születésnapjára*. MTA Nyelvtudományi Intézete. Budapest. 267–9.
- R. Hutás Magdolna 1958. *Az ételkészítés műveleteinek és eszközeinek nyelvi kifejezései legrégibb szakácskönyvünkben*. (A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 101.) Magyar Nyelvtudományi Társaság. Budapest.
- Rocchi, Luciano I 1999. *Hungarian loanwords in the Slovak language I (A–K)*. Scuola superiore di lingue moderne per interpreti e traduttori. Trieste. (Studi E Ricerche Triestini 16.)
- Rocchi, Luciano II 2002. *Hungarian Loanwords in the Slovak Language II (L–R)*. Dipartimento di scienze del linguaggio dell’interpretazione e della traduzione. Trieste. (Studi E Ricerche Triestini 20.)
- Rocchi, Luciano III 2010. *Hungarian Loanwords in the Slovak Language III (S–Ž)* Supplement. EUT Edizioni Università di Trieste. Trieste.
- Schirm Anita 2012. Gasztroszókincs vagy valami más? Az étel- és italeklámok sikerének titka. In: Balázs Géza – Balázs László – Veszelszki Ágnes (szerk.): *Gasztroszemiotika. Az étkezés jelei*. Magyar Szemiotikai Társaság. Budapest. 157–68.
- Schubert, Gabriella 1982. *Ungarische Einflüsse in der Terminologie des öffentlichen Lebens der Nachbarsprachen*. Otto Harrassowitz. Wiesbaden (Osteuropa-Institut an der Freien Universität Berlin, Balkanologische Veröffentlichungen, 7).
- Stelczer Árpád – Vendég Imre 1992. *Szlovák–magyar kéziszótár*. Slovensko-maďarský slovník. Akadémiai Kiadó – Slovenské pedagogické nakladateľstvo. Budapest–Bratislava.
- Sulán Béla 1963. A cseh szókincs magyar elemeinek problematikája. *Nyelvtudományi Közlemények* LXV. 283–96.
- Szelp Szabolcs 2011. Egy újabb és egy elfeledett adat a lecsó történetéhez. *Magyar Nyelv* 81–4.
- Szelp André Szabolcs 2012. Zur Sach- und Wortgeschichte von ungarisch *lecsó* bzw. deutsch Letscho. In: Hubert Bergmann & Regina M. Unterguggenberger (Hgg.): *Linguistica culinaria. Festgabe für Heinz-Dieter Pohl zum 70. Geburtstag*. Praesens. Wien. 397–411.
- Szentesi Žagar Orsolya 2003. Adalékok a horvát postai és vasúti szaknyelv magyar mintáinak kérdéséhez. *Studia Slavica Savariensia* 1–2. 546–52.
- Serwe, Stefan Karl – Ong, Kenneth Keng Wee – Ghesquière, Jean Francois 2013. „Bon Appetit, Lion City”: The use of French in naming restaurants in Singapore. In: Gerhardt, Cornelia – Ley, Susanne – Frobenius, Maximiliane (eds.): *Culinary Linguistics. The Chef’s Special*. John Benjamins. Amsterdam–Philadelphia. 281–304.
- Szoták Szilvia 2016. Feliratok, táblák, nyelvi sokszínűség: nyelvi tájkép Burgenlandban. *Acta Humana*. 4. évf. 3. sz. 107–31.
- Takács Szilvia 2012. Ízleljük meg a süteményneveket! In: Balázs Géza – Balázs László – Veszelszki Ágnes szerk. 187–90.
- Tamás Lajos 1966. *Etymologisch-historisches Wörterbuch der ungarischen Elemente im Rumänischen*. Akadémiai Kiadó. Budapest.

- Teras, Pire 2020. Hääldusmõtted 4. Ööst. *Oma Keel* 41, 18–21.
- Tóth Szilárd 2003. Újabb adatok a *lecsó* szó hazai és külföldi elterjedéséhez. *Magyar Nyelv* 474–7.
- Tóth Szilárd. 2007. Ismét a *lecsó*-ról. *Magyar Nyelv* 206–8.
- Tóth Szilárd Tibor 2012. *Paprika, Gulasch und Tokajer*: Zur Frage der Datierung dreier ungarischer kulinarischer Termini im Deutschen: Eine etymologische Studie. In: Hubert Bergmann, Regina M. Unterguggenberger (Hgg.): *Linguistica culinaria. Festgabe für Heinz-Dieter Pohl zum 70. Geburtstag*. Praesens. Wien. 425–9.
- Tóth Szilárd 2014. Заметки о гастрономических интернационализмах финно-угорского происхождения: штрихи кулинарной лингвистики. – *Вопросы уралистики 2014*. Научный альманах. Нестор. Санкт-Петербург. 515–9.
- Tóth Szilárd Tibor 2016. Ещё раз к вопросу опосредованных венгеризмов латышского языка – латгальское *kuntuži*. *Via Latgalica*, VIII. 30–6.
- Tölgyesi Beatrix 2014. A béles szó eredetéről. *Magyar Nyelv* 451–5.
- VégSz. = Papp Ferenc 1994. *A magyar nyelv szóvéghmutató szótára*. Akadémiai Kiadó. Budapest.
- Veszelszki Ágnes 2011. Neologizmusok a digilektusban, különös tekintettel a szóképzésekre. In: Bárdosi Vilmos (szerk.): *Tegnap filológiánk mai szemmel*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 157–65.
- Veszelszki Ágnes (szerk.) 2018. *Borkommunikáció. Aszútól a zenitig*. Századvég Kiadó. Budapest.
- Veszelszki Ágnes 2021. Gasztrohelyesírás: a kulináris diskurzustól az étel- és italnevek írásmódjáig. In: Nagy Sándor István (szerk.): *A nyelvtudomány aktuális kérdései. Tanulmányok Nyomárkay István emlékére*. MTA Modern Filológiai Társaság. Budapest. 453–64.
- Wołosz Robert 1989. Wyrazy węgierskie w języku polskim. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 35. 215–317.
- Wołosz Robert 1991–1992. Wyrazy węgierskie w języku polskim. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae* 37. 3–27
- Zimányi Árpád 2020. Gasztronómiai szókészletünk globalizációja. In: Lőrincz Gábor – Domonkosi Ágnes (szerk.): *Stílus – variativitás – műfordítás. Köszöntököt Lőrincz Julianna 70. születésnapjára*. Selye János Egyetem. Komárom.
- Zoltán András 2006. Magyar szavak az ófehéroroszbán. In: Mártonfi Attila – Papp Kornélia – Slíz Mariann (szerk.): *101 írás Pusztai Ferenc tiszteletére*. Argumentum Kiadó. Budapest. 495–500.
- Zoltán András 2014. A magyar–szláv nyelvi kapcsolatok. In: Sudár Balázs – Szentpétery József – Petkes Zsolt – Lezsák Gabriella – Zsidai Zsuzsanna (szerk.): *Magyar őstörténet. Tudomány és hagyományőrzés*. Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Magyar Őstörténeti Témacsoport Kiadványok 1. Budapest. 205–10.
- URL1. ÉrtSz. = Bárczi Géza – Országh László (főszerk.): *A magyar nyelv értelmező szótára I–VII*. <https://mek.oszk.hu/adatbazis/magyar-nyelv-ertelmezo-szotara/elolap.php> (Letöltés: 2024. 08. 5.)
- URL2. *Slovník slovenského jazyka*. <https://www.slovensky.eu> (Letöltés: 2024. 08. 05.)

A képek forrása

URL3. <https://lh5.googleusercontent.com/>

URL4. <https://www.bing.com/>

URL5. <https://valachshop.sk/blog/post/>

URL6. <https://www.bing.com/>

Tóth Szilárd Tibor

egyetemi adjunktus

University of Tartu

Narva College

Tanárképző Tanszék

E-mail: Szilard.Toth@ut.ee

<https://orcid.org/0000-0003-1384-4096>

Lőrincz Gábor

egyetemi adjunktus

Selye János Egyetem TKK

Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

E-mail: lorinczg@ujs.sk

<https://orcid.org/0000-0001-7543-7758>

Istók Béla

egyetemi adjunktus

Selye János Egyetem TKK

Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék

E-mail: istokv@ujs.sk

<https://orcid.org/0000-0002-7215-2893>

Abstract

TÓTH, SZILÁRD TIBOR – LŐRINCZ, GÁBOR – ISTÓK, BÉLA

ABOUT SOME CONNECTIONS BETWEEN THE GASTROLINGUISTIC LANDSCAPE AND THE ETYMOLOGICAL RESEARCHES USING EXAMPLES OF SLOVAK FOOD NAMES ENDING WITH THE ADJECTIVE SUFFIX -S, BORROWED FROM HUNGARIAN LANGUAGE

The recent Hungarian contactological researches focus primarily on nouns taken from English and their formation, but we cannot forget the role of Hungarian as a language of transmission. The present study examines the etymological aspects of eight food names ending with the adjective suffix -s (*gulyás, paprikás, krémes, lángos, béles, mákos, rétes, leves*). These have been transferred into Slovak (*guláš, paprikáš, krémeš, lángoš ~ langoš, bialoš ~ béleš, mákoš, ríteš ~ réteš, leveš*) and sometimes even into more distant languages, as internationalisms. The fact that several of them are permanent elements of the Slovak linguistic landscape is the evidence of dealing with established lexemes, not only with one-off word usage.

Keywords: gastrolinguistic landscape, etymology, Hungarian-Slovak language relations, word borrowing